

Отримано: 29 листопада 2024 р.

Прорецензовано: 15 грудня 2024 р.

Прийнято друку: 21 грудня 2024 Р.

e-mail: o_podolianchuk@univer.km.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7526-9387>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-24(92)-28-31

Подолянчук О. В. Типові лексичні помилки як негативний фактор ефективної комунікативної діяльності фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 28–31.

УДК: 81:338.48:349.3

Подолянчук Ольга Володимирівна,*кандидатка філологічних наук, старша викладачка кафедри мовознавства,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова*

ТИПОВІ ЛЕКСИЧНІ ПОМИЛКИ ЯК НЕГАТИВНИЙ ФАКТОР ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Окреслено питання типових лексичних помилок, які негативно позначаються на ефективності комунікативної діяльності фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення. Поряд з порушенням інших норм сучасної української мови вживання лексичних помилок є найчастішим явищем у мовленні майбутніх фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення. Зазначені лексичні помилки майбутніх фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення збіднюють їхнє мовлення, негативно впливають на формування компетенцій фахівців, на створення суб'єкт-суб'єктних зв'язків між комунікантами та псує імідж не лише майбутнього фахівця, а й установи чи організації, в якій працює такий фахівець, адже це є виявом низького рівня мовної культури. Визначено найбільш використовувані порушення на лексичному рівні сучасної української літературної мови. Сформульовано та подано рекомендації щодо подолання часто вживаних помилок у комунікативній діяльності фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення: не поєднувати кілька стилів мовлення; читати / переглядати / слухати україномовний контент у відповідній галузі; слідкувати за правильністю вживання слів, які належать до фахової лексики; не використовувати терміни, що не знайомі, або ті, що мають специфічне значення в певній галузі; працювати над розширенням словникового запасу: що більше слів знає людина, то менше допускати лексичних помилок у тексті; робити нотатки з власними лексичними помилками, з метою їх усунення; запровадити обов'язкові практичні тренінги, які дозволять наочно розглядати типові помилки у мовленні і вправлятися у правильному мовленні в ситуаціях, наближених до реальних; слідкувати за використанням сучасних норм літературної мови та комунікативних якісних ознак культури мови у власному мовленні. Одним із пріоритетних завдань є подолання низького рівня мовної культури, викоринення лексичних помилок із активного словникового запасу фахівця у відповідній сфері, а також підвищення рівня володіння сучасною українською мовою серед фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення, з метою розвитку в них системних знань мови, її норм, правил та закономірностей функціонування в цих сферах професійної діяльності, оскільки вживання саме лексичних помилок у мовленні фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення є негативним фактором їхньої ефективної комунікативної діяльності.

Ключові слова: мовлення, лексична помилка, професійна сфера, типові помилки, комунікація, комунікативна діяльність, туризм, соціальне забезпечення.

Olha Podolianchuk,

PHD in Philology, Senior Teacher,

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

TYPICAL LEXICAL ERRORS AS A NEGATIVE FACTOR IN THE EFFECTIVE COMMUNICATIVE ACTIVITY OF SPECIALISTS IN THE FIELD OF TOURISM AND SOCIAL SECURITY

The issue of typical lexical errors, which negatively affect the effectiveness of the communicative activity of specialists in the field of tourism and social security, is outlined. Along with the violation of other norms of the modern Ukrainian language, the use of lexical errors is the most frequent phenomenon in the speech of future specialists in the field of tourism and social security. The specified lexical errors of future specialists in the field of tourism and social security impoverish their speech, negatively affect the formation of specialist competencies, the creation of subject-subject relationships between communicators, and spoil the image not only of the future specialist, but also of the institution or organization, in which such a specialist works, because this is a manifestation of a low level of language culture. The most used violations at the lexical level of the modern Ukrainian literary language are determined. Recommendations for overcoming frequently used mistakes in the communicative activity of specialists in the field of tourism and social welfare are formulated and presented: do not combine several speech styles; read / view / listen to Ukrainian-language content in the relevant field; monitor the correct use of words that belong to the professional vocabulary; do not use unfamiliar terms or those that have a specific meaning in a certain field; work on expanding the vocabulary: the more words a person knows, the less lexical mistakes you will make in the text; make notes with own lexical errors, in order to eliminate them; introduce mandatory practical trainings that will allow you to visually examine typical speech errors and practice correct speech in situations close to real ones; follow the use of modern standards of literary language and communicative quality features of language culture in one's own speech. One of the priority tasks is to overcome the low level of language culture, to eradicate lexical errors from the active vocabulary of a specialist in the relevant field, as well as to increase the level of proficiency in the modern Ukrainian language among specialists in the field of tourism and social welfare, with the aim of developing their systematic knowledge of the language, its norms, rules and patterns of functioning in these spheres of professional activity, since the use of lexical errors in the speech of specialists in the field of tourism and social security is a negative factor in their effective communicative activity.

Keywords: speech, lexical error, professional sphere, typical mistakes, communication, communicative activity, tourism, social security.

Постановка проблеми. Мова і культура мовлення посідають важливе місце в житті професійного комунікатора. Сфера соціального забезпечення і туризму тісно пов'язана з комунікативною діяльністю фахівців, адже одне із завдань професіоналами фахівця в аналізованих сферах – будувати висловлювання відповідно до норм сучасної української літературної мови. Відповідно, окрім неухильного дотримання комунікативних якісних ознак культури мовлення: правильності, точності, до-речності, чистоти, логічності, змістовності та багатства, – фахівці повинні структурувати своє висловлювання відповідно

до нормативного вживання сучасної української літературної мови, зокрема в межах окресленої теми нашого дослідження мова піде про вибір слова відповідно до мети і змісту висловлення, зокрема про лексичні норми, оскільки комунікативна діяльність опосередковує всі види соціальної діяльності, в тому числі у сфері соціального забезпечення і туризму [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вживання мовних помилок була досить актуальною у всі часи становлення і розвитку фахової мови (Однак у межах нашого дослідження ми звернемо увагу саме на лексичні помилки). Це питання досліджували Б. Антоненко-Давидович, С. Головащук, С. Єрмоленко, М. Кочерган, І. Огієнко, О. Пономарів, О. Потєбня, С. Шевчук та інші. Проблема лексичних помилок у комунікативній діяльності фахівців на сучасному етапі становлення і розвитку фахової мови досліджували та сьогодні продовжують досліджувати О. Авраменко, І. Гарбар (Гарбар І. В., 2021), В. Підгурська, І. Фаріон. Питання лексичних помилок у комунікативній діяльності фахівців у сфері саме туризму та соціального забезпечення досі глибоко не розглядалося, однак потребує детального вивчення та формулювання рекомендацій щодо їх подолання, тому що у процесі комунікативної діяльності індивіда в соціумі повинно використовуватися грамотне, комунікативно довершене, стандартизоване, унормоване відповідно до сучасних вимог мовлення фахівця у сфері туризму та соціального забезпечення.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає в окресленні питання лексичних помилок, які негативно позначаються на ефективності комунікативної діяльності фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення, визначенні найбільш використовуваних порушень на лексичному рівні сучасної української літературної мови та формулюванні рекомендацій щодо їх подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В українській мові виділяють такі типи мовних норм: орфоепічні, орфографічні, фонетичні, лексичні, словотвірні, фразеологічні, морфологічні, синтаксичні, пунктуаційні, стилістичні. У межах нашого дослідження ми звернемо увагу саме на лексичні, оскільки в основі цієї норми – правила слововживання відповідно до сфери використання, граматичної чи стилістичної сполучуваності певних слів чи граматичних форм.

«Норма мови – сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування у певний період розвитку мови і суспільства. Норма мови – головна категорія культури мови, а також важливе поняття загальної теорії мови» (Український правопис, 2015).

Норма є сталою впродовж певного проміжку часу. Дотримання норми сучасної української мови має на меті дотримання певних правил, встановлених чинним правописом. Нині не можна уявити комунікативну діяльність без дотримання мовної норми. Ефективна комунікативна діяльність фахівців передбачає не лише ґрунтовні фахові знання, а й знання мови, дотримання сучасних мовних норм, використання мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенції фахівця та мовного етикету, що в сукупності складе гарне уявлення про фахівця та його компетентність.

«Лексичні норми – це загальноприйняті правила слововживання, які вивчає лексикологія. Вони регулюють правильність вживання слів у властивих їм значеннях. Літературні норми слововживання пов'язані не тільки з точним вибором слова, а також із граматично і стилістично правильною сполучуваністю слів, що інколи є особливо складно» (Український правопис, 2015).

Дотримання лексичної норми дозволяє добір відповідного слова чи граматичної конструкції відповідно до певної сфери використання, відтак – мова йде про сполучуваність певних граматичних категорій як в усному, так і писемному мовленні відповідно до мети, теми спілкування, залежно від стилю і жанру мови, створює основи для взаєморозуміння і сприйняття висловлюваного. Порушення лексичної норми унеможливить правильне висловлювання, правильну побудову як усного, так і писемного мовлення, порушить структурну і граматичну єдність тексту.

Відтак лексична норма тісно пов'язана з мовленнєвою культурою фахівця, оскільки є репрезентантом не лише його рівня мовної культури, а й невід'ємним складником професіограми фахівця, що полягає в правильному доборі граматичних форм, граматичних конструкцій, виборі відповідної лексеми в мовному потоці, доборі оптимального синонімічного ряду чи синоніміа.

Вивчення дисциплін «Ділова українська мова» та «Українська мова за професійним спрямуванням» має на меті не лише дати студенту конгломерат знань, умінь і навичок, опанувати теоретичні знання курсу, а й навчитися ними користуватися, застосовувати на практиці, сформувати його мовленнєву культуру, адже, незалежно від напрямку діяльності, знання мови не просто дає розуміння її як знакової системи, а й вміння правильно донести інформацію до суспільства, показати реальний рівень освіченості й культури майбутнього фахівця, є невід'ємним складником професіограми фахівця та його компетен-тійного складу.

Візитівкою фахівця у сфері туризму та соціального забезпечення є його мовлення, рівень володіння мовленнєвою культурою, вміння застосовувати мовні норми та послуговуватися винятково вищим рівнем – літературною мовою. Якщо фахівець досліджуваної сфери добре володіє усім спектром матеріалу у своїй галузі, однак не може грамотно реалізувати свої думки в усній чи писемній формі, то і не може правильно та повноцінно донести інформацію до інших, демонструє не-вміння її повноцінно сприймати (Подолянчук О., 2022: 196-197). Справжній фахівець повинен дбати про якісне мовлення. А воно може бути таким за умови дотримання комунікативних якісних ознак культури мовлення – точності, правильності, доступності, змістовності, логічності, чистоти, виразності й багатства. По суті, ці комунікативні якісні ознаки культури мовлення і є складником фахової мови, незалежно від напрямку чи специфіки діяльності, не лише репрезентантом грамотності, освіченості, а й професіоналізму. Відтак і професійні навички фахівця у сфері туризму та соціального забезпечення, й ефективність його діяльності залежать від вміння грамотно викласти свої думки, оскільки мова є не тільки засобом спілкування, але й інструментом налагодження зв'язків, ведення полемік, дискусій тощо, демонструє власну культуру і рівень освіченості, а відтак є безпосереднім засобом впливу на інших.

Однак, як показує практика, досить часто у мовлення фахівця у сфері туризму та соціального забезпечення трапляються лексичні помилки. Саме вони негативно впливають не тільки на вміння грамотно викласти свої думки, правильно та повноцінно донести інформацію до інших, а й на ефективність його діяльності, відтак є негативним фактором ефективної комунікативної діяльності фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення.

Загалом, формування мовного іміджу є нагальною потребою всіх розвинених держав, а надто тих, що здійснюють суспільно-політичну трансформацію. А порушення мовних норм є негативним фактором впливу на комунікативну діяльність фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення, а відтак – іміджу майбутніх фахівців.

Імідж майбутнього фахівця окреслюється двовимірним фактором: зокрема як досконале чи наближене до досконалого володіння мовою на побутовому рівні, так і відповідне володіння мовою у професійній сфері. Це свідчитиме про різноманітну комунікацію та свідоме прагнення до вдосконалення мовної культури та підвищення мовного іміджу фахівця. Саме за такого фактору можна стверджувати про високий рівень мовної культури загалом та мовний імідж фахівця зокрема.

Дбаючи про свою мовну культуру, фахівці повинні слідувати за правильним мовленням, бути взірцем для інших. Професійна діяльність переважно здійснюється через спілкування. Тому рівень мовної культури є важливим аспектом не тільки формування іміджу кожного фахівця, а й сприятливим фактором ефективної комунікативної діяльності фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення.

Спостереження за майбутніми фахівцями у сфері туризму та соціального забезпечення дає можливість визначити найбільш використовувані порушення на лексичному рівні сучасної української літературної мови, що негативно впливають на формування комунікативної професіограми фахівця. За 2023–2024 роки спостерігалось чимало порушень мовних норм на кожному мовному рівні, однак у межах нашого дослідження мали на меті визначити 10 найбільш поширених порушень мовних норм саме на лексичному рівні у сфері туризму та соціального забезпечення. Впродовж аналізованого періоду здійснювалося спостереження за студентами першого та другого курсів відповідних спеціальностей.

Таблиця 1

Типові лексичні помилки майбутніх фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення

Порушення мовної норми	Нормативне вживання
На рахунок сказаного	Щодо / стосовно сказаного
Даний закон	Цей / такий / чинний / аналізований / вказаний / зазначений закон
Доброго дня!	Добрий день!
Співвідносити поняття	Зіставляти / порівнювати поняття
Співпадіння / співпадати	Збіг/ збігатися, бути однаковим
Діюче законодавство	Чинне законодавство
Звонити / дзвонити	Телефонувати
Згідно закону / у відповідності закону / у відповідності із законом / згідно до закону	Згідно із законом / відповідно до закону
Задача	Завдання
Являє собою. Містить у собі	Є. Містить / складає

Примітка: розроблено автором.

На підставі спостережень, зроблено висновки, що поряд з порушенням інших норм сучасної української мови вживання лексичних помилок є найчастотнішим явищем у мовленні майбутніх фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення.

Зазначені лексичні помилки майбутніх фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення збідаються з мовленням, негативно впливають на формування компетенцій фахівців, на створення суб'єкт-суб'єктних зв'язків між комунікантами та псує імідж не лише майбутнього фахівця, а й установи чи організації, в якій працює такий фахівець, адже це є виявом низького рівня мовної культури.

Зважаючи на зазначене вище, вважаємо за необхідне сформулювати певні рекомендації (Савченко Л., 2016; Волошак М., 2003) щодо подолання часто вживаних помилок у комунікативній діяльності фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення:

- не поєднувати кілька стилів мовлення;
- читати / переглядати / слухати україномовний контент у відповідній галузі;
- слідувати за правильністю вживання слів, які належать до фахової лексики. Не використовувати терміни, що не знайомі, або ті, що мають специфічне значення в певній галузі;
- працювати над розширенням словникового запасу: що більше слів знає людина, то менше допускати лексичних помилок у тексті;
- робити нотатки з власними лексичними помилками, з метою їх усунення;
- запровадити обов'язкові практичні тренінги, які дозволять наочно розглядати типові помилки у мовленні і вправлятися у правильному мовленні у ситуаціях, наближених до реальних;
- слідувати за використанням сучасних норм літературної мови та комунікативних якісних ознак культури мови у власному мовленні.

Отже, сьогодні одним із пріоритетних завдань є подолання низького рівня мовної культури, викорінення лексичних помилок із активного словникового запасу фахівця у відповідній сфері, а також підвищення рівня володіння сучасною українською мовою серед фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення, з метою розвитку в них системних знань мови, її норм, правил та закономірностей функціонування в цих сферах професійної діяльності, оскільки вживання саме лексичних помилок у мовлення фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення є негативним фактором їхньої ефективної комунікативної діяльності. Загалом, формування мовного іміджу є нагальною потребою всіх розвинених держав, а надто тих, що здійснюють суспільно-політичну трансформацію. Дбаючи про свою мовну культуру, майбутні фахівці повинні слідувати за правильним мовленням, бути взірцем для інших. Професійна діяльність переважно здійснюється через спілкування. Тому рівень мовної культури є важливим аспектом формування іміджу майбутнього фахівця.

Перспективами подальшого дослідження є визначення чинників, що впливають на використання лексичних помилок у мовленні фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення та визначення шляхів їх подолання. А також виділення

типових орфоепічних, орфографічних, фонетичних, словотвірних, фразеологічних, морфологічних, синтаксичних, пунктуаційних, стилістичних помилок як негативного фактору ефективної комунікативної діяльності фахівців у сфері туризму та соціального забезпечення, адже комплексне дослідження помилок на всіх мовних рівнях: фонологічному, морфологічному, лексико-семантичному та синтаксичному – дасть повне уявлення про рівень володіння мовою, окреслить мовний, мовленнєвий та комунікативний аспекти фахівця, сформує певний рівень комунікації та дозволить визначити повний спектр мовних помилок і сформувати відповідні рекомендації щодо усунення таких помилок та підвищення мовного рівня культури фахівця.

Література:

1. Волошак М. Неправильно – правильно. Довідник з українського слововживання. К.: Вид-во «Просвіта», 2003. 160 с.
2. Гарбар І.В. Найтипівіші лексичні помилки у фаховому мовленні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2021 № 51 том 1. URL : http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v51/part_1/6.pdf
3. Подолянчук О. Грамотність як запорука успіху студента та інвестиції в його майбутнє. *Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації* : тези V Міжн. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 21–22 січня 2022 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. С. 196-197.
4. Савченко Л. Розмовляй українською правильно. Харків : Фоліо, 2016. 191 с.
5. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Ін-т української мови. К.: Наук. думка, 2015. 288 с. ISBN 978-966-00-1509-8.

References:

1. Podolyanchuk O. Hramotnist' yak zaporuka uspiykh studenta ta investytsiyi v yoho maybutnye. *Stratehichni napryamy sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku derzhavy v umovakh hlobalizatsiyi* : tezy V Mizhn. nauk.-prakt. konf. (m. Khmel'nyts'kyi, 21–22 sichnya 2022 r.). Khmel'nyts'kyi : Khmel'nyts'kyi universytet upravlinnya ta prava imeni Leonida Yuz'kova. S. 196-197.
2. Savchenko L. Rozmovlyay ukrayins'koyu pravyl'no. Kharkiv : Folio, 2016. 191 s.
3. Voloshchak M. Nepravyl'no – pravyl'no. Dovidnyk z ukrayins'koho slovovzhyvannya. K.: Vyd-vo «Prosvita», 2003. 160 s.
4. Harbar I.V. Naytypovishi leksychni pomylyky u fakhovomu movlenni. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Ser.: Filolohiya. 2021 № 51 tom 1. URL : http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v51/part_1/6.pdf
5. Ukrayins'kyu pravopys / NAN Ukrayiny, In-t movoznavstva im. O. O. Potebni; In-t ukrayins'koyi movy. K.: Nauk. dumka, 2015. 288 s. ISBN 978-966-00-1509-8.